

**ΠΑΓΙΔΕΥΜΕΝΟΣ
ΣΤΑ ΓΡΑΝΑΖΙΑ**
ΑΝΑΜΝΗΣΕΙΣ ΕΝΟΣ TRADER

JÉRÔME
KERVIEL

**ΠΑΓΙΔΕΥΜΕΝΟΣ
ΣΤΑ ΓΡΑΝΑΖΙΑ**
ΑΝΑΜΝΗΣΕΙΣ ΕΝΟΣ TRADER

Μετάφραση: **Ιωάννα Συρίγου**

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΣ

ΠΑΓΙΔΕΥΜΕΝΟΣ ΣΤΑ ΓΡΑΝΑΖΙΑ

Τίτλος πρωτοτύπου: L' ENGRENAGE

Συγγραφέας: Jérôme Kerviel

Μετάφραση: Ιωάννα Συρίγου

Επιμέλεια-Διόρθωση: Αντωνία Γουναροπούλου

© 2010, Éditions Flammarion, Paris

© 2010, Εκδόσεις Κυριακός Παπαδόπουλος Α.Ε. για την ελληνική γλώσσα

Η πνευματική ιδιοκτησία αποκτάται χωρίς καμιά διατύπωση και χωρίς την ανάγκη ρήτρας απαγορευτικής των προσβολών της. Κατά το Ν. 2387/20 (όπως έχει τροποποιηθεί με το Ν. 2121/93 και ισχύει σήμερα) και κατά τη Διεθνή Σύμβαση της Βέρνης (που έχει κυρωθεί με το Ν. 100/1975), απαγορεύεται η αναδημοσίευση, η αποθήκευση σε κάποιο σύστημα διάσωσης και γενικά η αναπαραγωγή του παρόντος έργου με οποιονδήποτε τρόπο ή μορφή, τμηματικά ή περιληπτικά, στο πρωτότυπο ή σε μετάφραση ή άλλη διασκευή, χωρίς γραπτή άδεια του εκδότη.

Πρώτη έκδοση: Νοέμβριος 2010

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΣ

Καποδιστρίου 9, 144 52 Μεταμόρφωση Αττικής

τηλ.: 210 2816134, e-mail: info@epbooks.gr

ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΟ

Μασσαλίας 14, 106 80 Αθήνα, τηλ.: 210 3615334

www.epbooks.gr

ISBN 978-960-484-164-6

Περιεχόμενα

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟ	Η Κρίση	9
	<i>Κεφάλαιο 1</i>	
	Οι τελευταίες στιγμές πριν την καταιγίδα	11
	<i>Κεφάλαιο 2</i>	
	Ενάμισι δισεκατομμύριο, αναγκαίο κακό	25
	<i>Κεφάλαιο 3</i>	
	Δαβίδ εναντίον Γολιάθ	49
ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟ	Ο Ουρανοξύστης	69
	<i>Κεφάλαιο 4</i>	
	Στα παρασκήνια ενός dealing room	71
	<i>Κεφάλαιο 5</i>	
	Επισήμως trader	92
	<i>Κεφάλαιο 6</i>	
	Σε ελεύθερη τροχιά	114
ΜΕΡΟΣ ΤΡΙΤΟ	Η Δικαιοσύνη	129
	<i>Κεφάλαιο 7</i>	
	Η προφυλάκιση	131
	<i>Κεφάλαιο 8</i>	
	Η φυλακή	164
	<i>Κεφάλαιο 9</i>	
	Η ανακριτική διαδικασία	180
	<i>Παράρτημα</i>	209
	<i>Ευχαριστίες</i>	217

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟ

Η ΚΡΙΣΗ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΡΩΤΟ

Οι τελευταίες στιγμές πριν την καταιγίδα

24 ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΥ 2007, 24 Ιανουαρίου 2008. Δεν θα μπορούσα ποτέ να φανταστώ ότι όλα θα συνέβαιναν τόσο γρήγορα. Ένας μήνας, μέρα με τη μέρα, ήταν αρκετός για να περάσω από την οικογενειακή θालπωρή σε μια οργισμένη καταιγίδα. Από τη σκιά βρέθηκα βίαια στους προβολείς των ΜΜΕ και εξίσου βίαια ξέσπασε πάνω μου κι ο εύθραυστος κόσμος των χρηματοοικονομικών και τα ψέματά του.

Τίποτα δεν προέβλεψα, τίποτα δεν είδα να έρχεται. Απορροφημένος από μια δουλειά που έτρωγε όλο μου το χρόνο και πεπεισμένος ότι δούλευα αποκλειστικά και μόνο για το συμφέρον της τράπεζας που με απασχολούσε, ήμουν σίγουρος για τις επιλογές και τις πράξεις μου. Γι' αυτό η πτώση ήταν ακόμα πιο απότομη. Πριν από οποιαδήποτε εξήγηση για το επάγγελμά μου, πριν γυρίσω στα αρχικά μου βήματα και τα χρόνια που δούλευα στη Société Générale, πρέπει πρώτα να σας διηγηθώ αυτές τις 30 ημέρες, ρίχνοντας φως στα γεγονότα που κόντεψαν να με εξοντώσουν αλλάζοντας όλη μου τη ζωή και την άποψη που έχω σήμερα για τον κόσμο γύρω μου.

Τη Δευτέρα 24 Δεκεμβρίου 2007, στο τέλος της μέρας, έπαιρνα το τρένο για τη Βρετάνη για να γιορτάσω τα Χριστούγεννα και την Πρωτοχρονιά μαζί με τη μητέρα μου. Ταξίδευα με τον αδερφό μου τον Ολιβιέ, τη σύζυγό του και την

κοπέλα μου. Εδώ και χρόνια συνηθίζαμε να μαζευόμαστε οικογενειακά στο μικρό σπίτι στη Βρετανή. Είχαμε γιορτινή διάθεση. Για τον αδερφό μου κι εμένα, που δουλεύαμε στο χώρο των χρηματοοικονομικών, αυτές οι λίγες ημέρες διακοπών ήταν ό,τι έπρεπε. Η ατμόσφαιρα ήταν λοιπόν ήρεμη και χαρούμενη. Μας έωννε η ανάμνηση του πατέρα μου, που έφυγε ενάμιση χρόνο νωρίτερα, στην ηλικία των 71 ετών.

Ο καιρός δροσερός στο Πον-λ' Αμπέ, τη μικρή πόλη κοντά στο Κέμπερ, με περιοδικές βροχές να σημαδεύουν τη διαμονή μας. Τίποτα όμως δεν θα μπορούσε να γκρεμίσει τη χαρά που ένιωσα τις λιγοστές εκείνες μέρες. Σε σημείο που δε θυμάμαι να έχω περάσει άλλες στιγμές τόσο γαλήνιες σαν αυτές που σφράγισαν το τέλος εκείνου του Δεκέμβρη. Πώς να φανταζόμουν, χαμογελώντας ανάμεσα στους ανθρώπους που αγαπώ, ότι λίγες μέρες αργότερα θα ξεσπούσε πάνω μου μια θύελλα, απ' την οποία, περισσότερο από δύο χρόνια μετά, δεν έχω ακόμα καταφέρει να βγω; Για μένα, εκείνη η περίοδος, κάθε άλλο παρά προάγγελος καταστροφής, ταυτιζόταν με μια επιτυχημένη φάση της καριέρας μου.

Εξαιτίας ενός συγκεκριμένου γεγονότος, εκείνη η Παραμονή ήταν για μένα εξαιρετική. Εκτός του ότι μπορούσα να απολαύσω τις διακοπές, οι οποίες λόγω των κλειστών αγορών δεν θα διακόπτονταν από τα τηλεφωνήματα των συναδέλφων και των ανωτέρων μου για δουλειά («τι θέση να πάρω, να την κλείσω, να περιμένω», κτλ.), με πλημμύριζε ένα συναίσθημα ικανοποίησης. Είχα κάνει το καθήκον μου πέρα από κάθε προσδοκία, καθώς, χάρη σ' εμένα, η τράπεζα είχε κερδίσει σημαντικά ποσά. Συγκεκριμένα, το κοντέρ μου έγραφε 1,5 δις ευρώ για το σύνολο της χρονιάς που είχε περάσει. Ποσό ανήκουστο για τις αίθουσες συναλλαγών του περίφημου ουρανοξύστη της Λα Ντεφάνς, έδρας των βασικότερων υπηρεσιών της τράπεζας στην οποία εργαζόμουν από αρχές Αυγούστου του 2000. Τρία χρόνια νωρίτερα ούτε καν φανταζόμουν ότι θα μου δινόταν μια μέρα η ευκαιρία να αναλάβω τέτοια καθήκοντα, και να που είχα μπει, προς μεγάλη μου έκπληξη, στον ιδιαίτερα κλειστό κύκλο των

traders. Ήμουν πλέον ένας από αυτούς που προσέγγιζαν οι συνάδελφοι για να αποσπάσουν χρήσιμες πληροφορίες και νικηφόρες στρατηγικές.

Ένα τέτοιο ποσό είχε πολλαπλή σημασία. Όχι μόνο ξεπερνούσε τους ήδη υψηλούς στόχους που μου είχαν ορίσει οι προϊστάμενοί μου αλλά, επιπλέον, εκεί που οι υπόλοιποι διαπραγματευτές της ομάδας είχαν ετήσια κέρδη της τάξεως των 8 με 10 εκατομμυρίων ευρώ το πολύ, το δικό μου υπόλοιπο, κατά το δεύτερο μισό του 2007, είχε σκαρφαλώσει σε ένα ποσό περισσότερο από εκατό φορές υψηλότερο. Υπήρχε και κάτι άλλο που με έκανε να νιώθω ακόμα πιο ήρεμος: αυτό το 1,5 δις θα με προστάτευε από τις απρόβλεπτες διακυμάνσεις των αγορών, αποτελώντας μια δικλίδα ασφαλείας για τις μελλοντικές συναλλαγές μου. Γι' αυτό ήθελα να μεταφέρω το μεγαλύτερο μέρος του στην επόμενη χρονιά. Δεδομένων των αποτελεσμάτων που μου είχαν ανατεθεί για το 2007, δηλαδή 10 εκατομμύρια ευρώ ετησίως, το 1,5 δις αντιστοιχούσε στην ουσία σε εκατόν πενήντα χρόνια αποτελεσμάτων... Ένας άλλος υπολογισμός με είχε αφήσει άναυδο: μόνο οι ετήσιοι τόκοι από αυτά τα κέρδη ξεπερνούσαν, σύμφωνα με τις τρέχουσες τιμές της αγοράς, τα 70 εκατομμύρια ευρώ... Βρισκόμουν λοιπόν αντιμέτωπος με ένα κεφάλαιο, τα έσοδα και μόνο του οποίου θα εξασφάλιζαν τους χρηματοοικονομικούς στόχους που θα μπορούσαν να μου επιβάλουν οι προϊστάμενοί μου μέχρι το τέλος της καριέρας μου ως διαπραγματευτή!

Ωστόσο, όλα αυτά ήταν απλά όνειρα: οι ίδιοι στόχοι άλλαζαν συνεχώς προς τα πάνω, εφόσον μέσα σε τρία χρόνια είχαν ανέβει πάνω από 1.700%—από 3 εκατομμύρια το 2005 σε 55 εκατομμύρια το 2008—παρά τον σημαντικό περιορισμό του πεδίου δραστηριοποίησής μου. Δηλαδή, όσο πιο πολλά έφερνα στην τράπεζα, τόσο πιο αυξημένους στόχους μου όριζε εκείνη για την απόδοσή μου. Απ' την άλλη, δεν παρέβλεπα το γεγονός ότι καμία λογιστική πρόβλεψη δεν αντιστέκεται στις κινήσεις των αγορών και ότι το επάγγελμά μου δεν συνάδει με το να βάζω λεφτά στην άκρη για τους δύσκολους καιρούς. Λόγω έλλειψης βεβαιότητας για το μέλλον, όμως, ένα τόσο σημαντικό κέρδος

αποδείκνυε ότι το θάρρος μου, σε συνδυασμό με τις ικανότητες που μου απέδιδαν, καρποφορούσε. Και παρόλο που δεν είχα νοοτροπία οικονομικού μικροεπενδυτή, η ιδέα ότι το αποτέλεσμα μου μου πρόσφερε ένα δίχτυ ασφαλείας για το επόμενο χρονικό διάστημα μου χάριζε μια αίσθηση ηρεμίας.

Έμενε, ωστόσο, να μεταφέρω το μεγαλύτερο μέρος αυτού του ποσού στο 2008. Αυτή η πράξη δεν είναι κάτι το ασυνήθιστο. Στην αίθουσα συναλλαγών την αποκαλούμε «βάζω κάτω από το χαλί» ή, ακόμα πιο λακωνικά, χρησιμοποιούμε την αγγλική λέξη, «carpet». Συνίσταται στο να συγκαλύπτουμε το αποτέλεσμα για να το φανερώσουμε αργότερα, όταν θα το 'χουμε ανάγκη. Ο άμεσος προϊστάμενός μου, εξάλλου, δεν είχε φέρει αντίρρηση, παρόλο που, κατά τις σύντομες επαφές μας, δεν είχε τεθεί ποτέ το ζήτημα του ακριβούς ποσού. Κι αυτή είναι μια συνηθισμένη πρακτική ανάμεσα στους traders και στους προϊστάμενούς τους, ένας σιωπηρός κώδικας γεμάτος συνοπτικές αναφορές γύρω από τις μεγάλες συναλλαγές που όλοι γνωρίζουν αλλά που κανείς ποτέ δεν αναφέρει ξεκάθαρα. Θυμάμαι μια συζήτηση με μια υπεύθυνη οικονομικού ελέγχου για ένα διαπραγματευτή που απέκρυπτε τα αποτελέσματα της ομάδας του και διασκέδαζε με την αντίδραση των συναδέλφων του που «κοκκίνιζαν» με τέτοιου είδους πρακτικές: «Είναι επειδή είμαστε συντηρητικοί...». «Συντηρητικοί», πράγματι, εφόσον είχε να κάνει με τη «συντήρηση» ενός μέρους των αποτελεσμάτων –μέσω πλασματικών καταχωρήσεων στο σύστημα– για την επόμενη χρονιά.

Η αλήθεια για τα δικά μου αποτελέσματα ήταν κοινό μυστικό, εφόσον το ποσό, που αντιστοιχούσε σε πραγματικά κέρδη που επιτύγχανε η τράπεζα, εμφανιζόταν στην ταμειακή κατάσταση και στο λογιστήριο. Αντιστοιχώντας σ' έναν αντισυμβαλλόμενο στο σύστημα –θα επανέλθω αργότερα με τις λεπτομέρειες όλων αυτών των ενεργειών–, αυτό το περίφημο 1,5 δις πράγματι υπήρχε στις λογιστικές εγγραφές και τους τραπεζικούς λογαριασμούς της Société Générale. Κι όμως, παρά το ότι ήταν τεράστιο, το ποσό αυτό δεν είχε προκαλέσει περισσότερα ερωτήματα απ' ό,τι οι άλλες υπερβάσεις – τις οποί-

ες, σε όλη τη διάρκεια του 2007, είχα πλέον συνηθίσει. Πώς θα μπορούσα λοιπόν να ανησυχώ; Κανένας από τους προϊστάμενούς μου δεν μου είχε κάνει κάποια επίπληξη ούτε, a fortiori, με είχε προειδοποιήσει για τους κινδύνους που θα διέτρεχε εξαιτίας των πράξεών μου η τράπεζα. Επικρατούσε απόλυτη σιωπή γύρω από τα ανώτατα επιτρεπόμενα όρια των κινήσεών μας, εμένα και των συναδέλφων μου, ο άγραφος νόμος του «κάνω τα στραβά μάτια». Αυτό, αντιθέτως, δεν εμπόδιζε τους προϊστάμενούς μας να μας δίνουν συγχαρητήρια όταν συσσωρεύονταν τα κέρδη: «Λοιπόν; Βγάζει χρήμα το μηχάνημα;» (δηλαδή: «Κερδίζουμε;»). Μια ερώτηση στην οποία απαντούσα με αντίστοιχο τρόπο: «Τα κέρατά του» (δηλαδή: «Κερδίζουμε απίστευτα πολλά»). Ή ένα άλλο κομπλιμέντο, ακόμα πιο μεταφορικό: «Μπράβο, ήσουν καλή σήμερα...». Πόσες φορές άκουσα αυτά τα λόγια αμφιβόλου γούστου από τους άμεσους προϊστάμενούς μου, οι οποίοι ένιωθαν έντονη ικανοποίηση κατά την καθημερινή ανάγνωση των κερδών! Αλλά ποτέ, όμως, οποιαδήποτε κουβέντα προειδοποίησης, υπενθύμισης των κανόνων, κάποια έκφραση δισταγμού, έστω και ανεπαίσθητη, για το ρίσκο που παίρναμε. Κι αυτό επειδή σε μια αίθουσα συναλλαγών, το ιδανικό *modus operandi* χωράει σε μία πρόταση: να ξέρεις να παίρνεις το μέγιστο δυνατό ρίσκο για να αποφέρεις στην τράπεζα το μέγιστο δυνατό χρηματικό ποσό. Στο όνομα ενός τέτοιου κανόνα, ακόμα και οι πιο βασικές αρχές σύνεσης ωχριούν. Στα πλαίσια του μεγάλου τραπεζικού οργάνου, οι *traders* δικαιούνται να έχουν απλώς την ίδια αντιμετώπιση με μια οποιαδήποτε πόρνη: ο χαρακτηρισμός ούτε καν με σόκαρε πλέον, τόσο έντονη ήταν η ικανοποίησή μου να αποφέρω ολόένα και περισσότερα χρήματα στην τράπεζα.

Για όλους αυτούς τους λόγους, λοιπόν, στο τέλος εκείνου του έτους ήμουν σε μια κατάσταση αρκετά ζεν. Είχα τιμήσει το συμβόλαιό μου πέραν κάθε προσδοκίας. Βέβαια, είχα πάρει πιο δυνατές θέσεις απ' ό,τι συνήθως. Αλλά τιμωρεί κανείς ένα διαπραγματευτή που έχει κερδίσει 1,5 δις; Έναν *trader* που, επιπλέον, ήταν έτοιμος να διαπραγματευτεί ένα εξωφρενικό μπόνους για

τα επισήμως δηλωμένα κέρδη του, αυτά που σύντομα θα εγγράφονταν στο κλείσιμο της χρήσης 2007, τα οποία ανέρχονταν μόλις στα 55 εκατομμύρια ευρώ, δηλαδή περισσότερο από πέντε φορές πάνω απ' το στόχο μου. Όπως και να 'χει, η συνείδησή μου ήταν ήσυχη. Είχα εξυπηρετήσει τα συμφέροντα της τράπεζας όσο το δυνατόν καλύτερα, χωρίς να υπολογίσω τα προσωπικά μου συμφέροντα. Γιατί, όσο και να δυσαρεστεί αυτούς που λίγες μέρες αργότερα μου έριξαν λάσπη, στη ζωή μου δεν είχα παρά μόνο ένα πάθος: τη δουλειά μου. Σε σημείο να πληρώσω το τίμημα ακόμα και στην προσωπική μου ζωή. Αλλά αυτό είναι μια άλλη ιστορία...

Έτσι, λοιπόν, ήμουν ξεκούραστος και χαλαρός όταν γύρισα στο Παρίσι την Τρίτη 1η Ιανουαρίου για να πιάσω δουλειά Τετάρτη πρωί. Ανυπομονούσα να βρω ξανά τον ουρανοξύστη της Λα Ντεφάνς και τους συναδέλφους μου, ειδικά τους άλλους δύο διαπραγματευτές που δούλευαν με τα ίδια προϊόντα με μένα και με τους οποίους είχα γίνει πλέον φίλος: τον Ουασέλ Μεσκίν και τον Ταουφίκ Ζιζί, που ήταν μαζί μου στην ίδια ομάδα διαπραγματεύσεων. Μα πάνω απ' όλα, ήμουν χαρούμενος που θα έβρισκα ξανά τις συνήθειες της δουλειάς μου. Το τελετουργικό είχε πλέον τελειοποιηθεί. Κάθε πρωί, γύρω στις 7 η ώρα, έφτανα στην έδρα της Société Générale για να μάθω για την εξέλιξη των ασιατικών αγορών και να παρακολουθήσω την τιμή ορισμένων προϊόντων της αμερικανικής αγοράς, η οποία είχε κλείσει το προηγούμενο βράδυ. Κατόπιν, κοίταζα τον οικονομικό Τύπο και το διαδίκτυο για να δω μήπως είχε συμβεί κάποιο γεγονός που θα επηρέαζε τις εταιρείες που παρακολουθούσα. Και τότε ξεκινούσε πραγματικά η μέρα μου στη δουλειά. Μου αρκούσαν μερικά λεπτά για να εισαγάγω τις διαφορετικές παραμέτρους καθορισμού τιμής στο ειδικό λογισμικό που ονομάζαμε «automate». Πρόκειται για το βασικό ηλεκτρονικό εργαλείο του trader, το οποίο έχει αναπτυχθεί εσωτερικά από την τράπεζα και του επιτρέπει να στέλνει αυτόματα στη διάρκεια της ημέρας εντολές αγοράς και πώλησης, σύμφωνα με κριτήρια και όρια που ορίζουν οι

υπεύθυνοι του trading. Το automate αποτελεί ταυτόχρονα εργαλείο δουλειάς και ένα πρώτο επίπεδο ελέγχου. Αυτό το στάδιο ολοκληρωνόταν με την προσεκτική εξέταση των τάσεων των ευρωπαϊκών αγορών όπως καθορίζονται από τις πρώτες τιμές πριν το άνοιγμα, που γίνεται στις 9 η ώρα. Από εκείνη τη στιγμή και έπειτα, η δουλειά συνίσταται στο να δίνω συνεχώς εντολές, αγοράς αλλά και πώλησης, για τα προϊόντα για τα οποία ήμουν υπεύθυνος, ακολουθώντας την εξέλιξη της αγοράς δευτερόλεπτο προς δευτερόλεπτο. Είναι μια δουλειά που απαιτεί ταχύτητα, ετοιμότητα και γρήγορα αντανακλαστικά – οι βασικές ιδιότητες ενός trader.

Οι συνθήκες υπό τις οποίες εξασκούσα το επάγγελμά μου έκαναν το έργο μου πιο εύκολο. Όταν σκεφτόμαστε μια αίθουσα συναλλαγών, στο μυαλό μας έρχεται η εικόνα που συχνά βλέπουμε στο σινεμά. Επικρατεί τέτοια φασαρία που ο θεατής αναρωπιέται πώς είναι δυνατόν να εργάζεται κανείς σε ένα τέτοιο περιβάλλον. Αυτή η εικόνα αντιστοιχεί εν μέρει στην πραγματικότητα. Τη βίωσα κι εγώ ο ίδιος στο ξεκίνημα της καριέρας μου ως trader. Τότε δούλευα στον έκτο όροφο του κτιρίου, σ' έναν μεγάλο, ανοιχτό χώρο, όπου παρατάσσονταν σειρές ολόκληρες με γραφεία γεμάτα υπολογιστές. Με τα μάτια κολλημένα στους υπολογιστές και το μικρόφωνο στο στόμα, οι traders περνούν τις μέρες τους επικοινωνώντας με τους συνεργάτες τους στο χρηματιστήριο και στέλνοντας ταυτόχρονα εντολές στην αγορά. Ο θόρυβος αγγίζει τέτοια επίπεδα και, σε συγκεκριμένες στιγμές, η ένταση είναι τόσο μεγάλη που είναι σχεδόν αδύνατον να παρακολουθήσει κανείς ακόμα και τις συζητήσεις των διπλανών. Ο λόγος είναι ότι αυτοί οι traders, που δίνουν εντολές αγοράς και πώλησης στις αγορές, είναι συνήθως σε συνεχή επαφή με πολλά άτομα. Ανάμεσα στους traders, όμως, υπάρχουν κι αυτοί που η δουλειά τους συνίσταται στο να πουλάνε σε μεγάλους επενδυτές ορισμένα χρηματοοικονομικά προϊόντα που εκδίδει η τράπεζα και λέγονται «warrants» (τα οποία δεν είναι κάτι άλλο από δικαιώματα αγοράς ή πώλησης, θα επανέλθω). Αυτοί, που τους ονομάζουμε «traders-clients», δεν είναι οι κλασικοί διαπραγματευτές

που έχουμε στο μυαλό μας, οι οποίοι επενδύουν τα κεφάλαια της τράπεζας – ίσα ίσα, νιώθουν χαμένοι σε μια τόσο ηλεκτρισμένη ατμόσφαιρα. Ήμουν κι εγώ ένα από τα μέλη αυτής της περιορισμένης ομάδας που ασκούσε αυτή την όχι και τόσο συνηθισμένη δραστηριότητα.

Όμως, στις αρχές του 2007, το τμήμα των χρηματοπιστωτικών παραγώγων στο οποίο ανήκα αναπτύχθηκε σε τέτοιο βαθμό που έπρεπε να μεταφερθεί έναν όροφο πιο πάνω, σε μια καινούργια αίθουσα διαμορφωμένη ειδικά γι' αυτόν το σκοπό. Χωρούσε γύρω στα εκατό άτομα, κυρίως «traders-proprétaires» που πραγματοποιούν επενδύσεις με τα κεφάλαια της τράπεζας, σε αντίθεση με τη δική μου δουλειά του trader-client, που σχετίζεται, όπως ήδη ανέφερα, όχι με ιδιώτες αλλά με θεσμικούς επενδυτές. Όπως και η προηγούμενη αίθουσα, ήταν ένας μεγάλος ανοιχτός χώρος με γραφεία γεμάτα υπολογιστές και με τοίχους επίσης καλυμμένους από οθόνες, αλλά εκεί, αντιθέτως, επικρατούσε σχεδόν απόλυτη ησυχία. Ένα αστέιο αλλά σημαντικό περιστατικό που θυμάμαι: την ημέρα που εγκαινιάσαμε την καινούργια αίθουσα, η ηρεμία ήταν τόσο ασυνήθιστη που έχασα το άνοιγμα της αγοράς! Είχα συνηθίσει τόσο πολύ στο ομιλόν ρολόι των traders γύρω μου, που καταμετρούσε το κάθε δευτερόλεπτο, ώστε πλέον δεν έδινα καν σημασία στο κανονικό ρολόι. Λεπτομέρειες που όμως έχουν κι αυτές σημασία. Γύρω μου επικρατούσε τόση τάξη και ηρεμία που ο καθένας άκουγε τα πάντα, και ήξερε συνεχώς τι έκανε ο διπλάνός του.

Πέρα από την ησυχία που επικρατούσε στην αίθουσα όπου περνούσα τις μέρες μου, υπήρχαν κι άλλοι παράγοντες, σχετικοί με τη διαρρύθμιση των γραφείων, που καθιστούν γελοίο τον ισχυρισμό ότι τάχα πραγματοποιούσα μουσικές συναλλαγές – κάτι που προσπάθησε η διεύθυνση της Société Générale να περάσει εκ των υστέρων στη δικαιοσύνη και στην κοινή γνώμη. Οι οχτώ traders της μικρής μου ομάδας καθόμασταν σε ένα τραπέζι, με τις οθόνες μας σε απόσταση μικρότερη του ενός μέτρου η μια από την άλλη. Ο άμεσος προϊστάμενός μας, αυτός που αποκαλούμε «n+1», ο Ερίκ Κορντέλ, καθόταν περίπου δύο μέτρα μακριά από τη δική μου θέση. Ηλικίας 36 ετών,

παντρεμένος με παιδιά, απόφοιτος της École Polytechnique,¹ φορούσε πάντα ένα αυστηρό κοστούμι με λευκό πουκάμισο και ήταν ένας σοβαρός άντρας με εμπειρία δεκατριών ετών στις χρηματοοικονομικές αγορές. Ξεκίνησε την καριέρα του στον έλεγχο κινδύνων, στην ομάδα που ήταν υπεύθυνη για τη μέτρηση του βαθμού έκθεσης των traders, έπειτα είχε περάσει οχτώ χρόνια στο τμήμα που ήμουν εγώ, τέσσερα απ' τα οποία ήταν υπεύθυνος μιας ομάδας σχεδιασμού χρηματοοικονομικών στρατηγικών στο Τόκιο. Κατά το 2007, ο βασικός του ρόλος ήταν να κάνει το καθημερινό reporting των συναλλαγών, δηλαδή να επικυρώνει τον όγκο των συναλλαγών και τα αποτελέσματά μας και να γράφει κάποιο σχόλιο όταν τα δεσμευμένα ποσά ξεπερνούσαν ορισμένα όρια. Τα σχόλια αυτά ήταν πάντοτε περιληπτικά, αν όχι επιφανειακά, του τύπου «συναλλαγή σε διαδικασία trading» – μια πρόταση που δεν είναι αρκετά ξεκάθαρη, όπως μπορούμε να διαπιστώσουμε–, ή «srlei!», που σημαίνει «παιχνίδι» στα γερμανικά (έτσι χαρακτηρίζεται μια καθαρά κερδοσκοπική συναλλαγή), σχόλια δηλαδή που δεν εξηγούν σε καμία περίπτωση με ποιο τρόπο πετύχαμε τα αποτελέσματά μας και με ποια στρατηγική. Η κοινοποίηση περνούσε στη συνέχεια στους ανώτερούς του, δηλαδή στον «n+2», τον Μαρσιάλ Ρουγέρ, κι αυτός απόφοιτος μεγάλης σχολής, 37 ετών, με πολλά χρόνια εμπειρίας ως διαπραγματευτής στις αίθουσες συναλλαγών, με εμφάνιση εξίσου αυστηρή με του Ερίκ, παρόλο που επέτρεπε στον εαυτό του να φοράει τζιν χωρίς γραβάτα τις Παρασκευές – σύμφωνα με την αγγλοσαξονική συνήθεια. Είχε υπό την ευθύνη του τρεις ομάδες διαπραγματευτών που όλοι εργάζονταν πάνω στο ίδιο αντικείμενο, και το γραφείο του βρισκόταν στα τέσσερα ή πέντε μέτρα από το γραφείο μας. Ο ρόλος του ήταν να διενεργεί έναν πιο ευρύ έλεγχο. Ενώ ο Ερίκ εξέταζε μόνο το τεχνικό κομμάτι, ο Μαρσιάλ λάμβανε υπόψη του μία ακόμη παράμετρο, αυτήν που σχετίζεται με τον κίνδυνο που ενέχουν οι συναλλαγές μας.

¹ Μία από τις περίφημες Grandes Écoles (Ανώτατες Σχολές) της Γαλλίας. (Σ.τ.Μ.)

Όπως και να 'χει, κανένας από αυτούς τους δύο υπεύθυνους δεν μου υπέδειξε ποτέ ότι είχα ξεπεράσει το όριο ή ότι τα κοινοποιημένα αποτελέσματά μου αποτελούσαν πρόβλημα. Αντιθέτως, και οι δύο έδειχναν να χαίρονται όταν έβγαιναν τα αποτελέσματα. Όσο για τις ζημίες, εμφανίζονταν σε αρκετά συστήματα, παρόλο που κανείς δεν έδειχνε να ανησυχεί. Όπως και πολλοί απ' τους συναδέλφους μου, ήξερα τον τρόπο να τις συγκαλύπτω εύκολα εν αναμονή των θετικών αποτελεσμάτων στα οποία βασιζόμουν, κάτι το οποίο γινόταν ακόμα μέχρι τον Ιανουάριο του 2008. Μέσα σε τρία χρόνια, δεν είχα ποτέ κλείσει μια θέση που κατέληγε σε ζημία.

Πέρα από τα αιτήματά μου προς τον Ερίκ Κορντέλ και τον Μαρσιάλ Ρουγέρ ή τις πληροφορίες που τους μετέφερα, είχαμε ελάχιστες προφορικές επαφές. Περισσότερο ασχολούνταν με τους συναδέλφους μου παρά με μένα. Μήπως δεν ήθελαν να σκαλίσουν και πολύ τη δουλειά και τις μεθόδους μου; Το μόνο σχόλιο που έμαθα ποτέ ότι έγινε, προερχόταν από τον Ερίκ Κορντέλ: «Ο Ζερόμ βγάζει πολύ χρήμα, του χρόνου θα χρειαστεί να πατεντάρουμε τη στρατηγική του».

Και, με αυτό τον τρόπο, στη διάρκεια του 2007, είχα μπλέξει σε επικίνδυνες καταστάσεις για τις οποίες κανείς δεν τολμούσε να με προειδοποιήσει – ε, βέβαια, με τέτοια αποτελέσματα! Βασικά, αργότερα συνειδητοποίησα ότι εκείνη την εποχή ήμουν εντελώς αφελής. Ήμουν πεπεισμένος ότι αρκούσε να δουλεύω εξαντλώντας τα όριά μου και χωρίς να έχω κανένα άλλο όφελος πέρα από την ικανοποίηση ότι βάζω τα δυνατά μου. Αργότερα απεδείχθη ότι έπρεπε να είχα την αίσθηση του μέτρου, και στις πράξεις αλλά και στον ενθουσιασμό μου. Ένιωθα όμως ακόμα μεγαλύτερη χαρά όταν όλος ο κόσμος με ενθάρρυνε. Ωστόσο, αρκετές φορές, από τον Απρίλιο του 2007 μάλιστα, οι υπηρεσίες ελέγχου είχαν ειδοποιήσει τους ιεραρχικά ανώτερους μου για την ύπαρξη πλασματικών συναλλαγών στο πεδίο δράσης μου, αλλά εκείνοι ποτέ δεν με προειδοποίησαν να συμμορφωθώ και να σταματήσω αυτές τις πρακτικές ούτε ήρθαν να μου κάνουν την οποιαδήποτε ερώτηση.

Η περίπτωση μου δεν αποτελούσε εξαίρεση στον άγραφο κανόνα που επικρατούσε στις αίθουσες συναλλαγών. Όλοι οι traders δούλευαν σκληρά και έβαζαν τα δυνατά τους. Μας επέτρεπαν να κάνουμε ίσα ίσα ένα ή δύο δι-αλείμματα για καφέ ή τσιγάρο έξω από το κτίριο, στα μισά του ωραρίου μας, πριν επιστρέψουμε στις οθόνες των υπολογιστών μας. Το μεσημέρι, σπάνια σταματούσαμε για φαγητό. Τρώγαμε στα γρήγορα ένα σάντουιτς μέσα στην αίθουσα. Και η ημέρα συνεχιζόταν έτσι, στους ρυθμούς της δουλειάς και των συναισθημάτων που τη συνοδεύουν. Δεν ήμουν ούτε ο πρώτος ούτε ο τελευταίος που έδειχνε τη χαρά του φωνάζοντας δυνατά όταν τα κέρδη μου ήταν μεγάλα. Όπως επίσης ξέσπαγα όταν είχα απώλειες – το ποντίκι του υπολογιστή μου, που σε τέτοιες στιγμές το κοπανούσα δυνατά πάνω στο γραφείο, έζησε αυτή τη δυσάρεστη εμπειρία πάνω από μία φορά!

Καμιά δεκαριά ώρες μετά το ξεκίνημα της μέρας, το κλείσιμο του παριζιάνικου χρηματιστηρίου στις 5.30 μ.μ. δεν σήμαινε το τέλος της δουλειάς. Τα παράγωγα για τα οποία ήμασταν υπεύθυνοι ακολουθούν τα ωράρια του Χρηματιστηρίου της Νέας Υόρκης. Έπρεπε, λοιπόν, να παρακολουθούμε τις ανακοινώσεις τιμών στο λεγόμενο after market, και αυτό μας έκανε τους πιο δουλεταράδες σε όλες τις αίθουσες συναλλαγών. Εμάς δεν μας απωθούσαν οι εργάσιμες ημέρες των δεκατριών ή δεκαπέντε ωρών. Σε αντίθεση με εμάς, οι άλλοι traders έκλειναν τις οθόνες τους, ξεκινώντας από τις 6 το απόγευμα οι πρώτοι και στις 8 οι υπόλοιποι. Όσο για μένα, συνήθως συνέχιζα τη δουλειά μου περίπου μέχρι τις 10 το βράδυ, την ώρα που πλησίαζε το κλείσιμο της Γουόλ Στριτ. Τότε συναντούσα κάνα δυο συναδέλφους σε ένα από τα αγαπημένα μας μπαρ κάτω απ' το κτίριο, για να χαλαρώσω μ' ένα ποτήρι μπίρας στο χέρι πριν πάω για ένα γρήγορο βραδινό κάπου αλλού.

Περίεργες στιγμές χαλάρωσης ήταν εκείνες, αφού το μόνο για το οποίο μιλάγαμε ήταν η δουλειά, οι τιμές των προϊόντων μας, η κατάσταση των αγορών, ανταλλάσσοντας ιστορίες για τις αποτυχίες του ενός, τα κέρδη του άλλου, και ξαναζούσαμε μαζί τα γεγονότα μιας μέρας που ακολουθούσε το ρυθμό

των μανιακών κλικ και των τεράστιων ποσών που δεσμεύαμε για τις διάφορες συναλλαγές μας. Κατά κάποιο τρόπο, ο καθένας από εμάς είχε γίνει κάτι σαν παραφυάδα της Société Générale. Ζούσαμε από αυτήν και μόνο γι' αυτήν, φτάνοντας στο σημείο να έχουμε αποδεχτεί, χωρίς καν να το συνειδητοποιήσουμε, ότι η προσωπική μας ζωή είχε κατακλυστεί από την παντοδυναμία της. Ακόμα και μακριά από τη Λα Ντεφάνς, στις διακοπές ή τα Σαββατοκύριακα, ήταν σαν να συνέχιζε να μας συνδέει ένα αόρατο νήμα, σαν ένας ομφάλιος λώρος, ένας οργανικός σύνδεσμος που μας φύλαγε μέσα του, να μας έτρεφε και να μας προστάτευε.

Σπάνια έφτανα σπίτι μου, στο Νεϊγί, πριν τις δώδεκα ή τη 1 το πρωί. Με το που γύριζα σωριαζόμουν στο κρεβάτι, πτώμα απ' την κούραση, για έναν σύντομο ύπνο πέντε ωρών. Απ' τις 6 κιάλας, ετοιμαζόμουν παρακολουθώντας ταυτόχρονα με προσοχή τα πρώτα νέα από τις αγορές στο LCI² ή στο κινητό μου. Έπειτα, πήγαινα γρήγορα στο μετρό για να μεταβώ στη Λα Ντεφάνς.

Πήγαινα όλο και πιο σπάνια να δω τη μητέρα μου στη Βρετάνη. Πού να βρω το χρόνο και το κουράγιο να πάρω το τρένο και να κάνω ένα ταξίδι πέντε ωρών; Ακόμα και με τον ίδιο μου τον αδερφό βλεπόμεσταν λίγο, αν και ζούσε στο Παρίσι και είχαμε καλές σχέσεις. Πλέον, οι προτεραιότητές μου δεν σχετίζονταν με το οικογενειακό μου περιβάλλον. Τη ζωή μου τη συγκροτούσε, χωρίς να το καταλάβω, ο χειρότερος δυνατός συνδυασμός: η προσωπική και η επαγγελματική μου ζωή είχαν γίνει ένα. Όλη μου η ύπαρξη περιστρεφόταν πια γύρω από τη Société Générale. Μία ακόμα θλιβερή συνειδητοποίηση που μου πήρε μήνες να αποδεχτώ: αρκετοί από αυτούς που θεωρούσα φίλους τελικά δεν ήταν, παρόλο που τους αφιέρωνα πολύ από το χρόνο και την προσοχή μου. Εκείνη την περίοδο, ακόμα περισσότερο από πριν, με ενδιέφεραν τα προβλήματα των άλλων, ίσως για να απομακρυνθώ από τα δικά μου. Αυτή η αλτρουιστική έγνοια απορροφούσε όλη μου την ενέργεια, σαν ένα συναί-

² Γαλλικό δορυφορικό κανάλι ενημέρωσης. (Σ.τ.Μ.)

σθημα να φανώ χρήσιμος, να έρθω πιο κοντά τους, να τους ακούσω και να προσπαθήσω να τους στηρίξω στις δύσκολες στιγμές που περνούσαν. Οι πιο στενοί μου άνθρωποι υπέφεραν απ' αυτό. Ακόμα και η κοπέλα μου, με την οποία είχαμε γνωριστεί στη Société Générale και ήμουν πολύ συναισθηματικά δεμένος μαζί της, περνούσε σε δεύτερο πλάνο. Δεν συζούσαμε, όχι μόνο γιατί η σχέση μας ήταν ακόμα στην αρχή αλλά και γιατί εγώ ήθελα να μπορώ να αφιερώνω τον περισσότερο δυνατό χρόνο στην εργασία μου και σε αυτούς τους φίλους. Δεν είχα αντιληφθεί μέχρι ποιο σημείο είχα απομακρυνθεί από τον εαυτό μου γενικά, ακόμα και στην προσωπική μου ζωή.

Καιρό τώρα, εξαιτίας του τρελού εργασιακού μου ωραρίου, που δεν μου επέτρεπε πλέον ούτε καν να απαντήσω στα μηνύματα που μου άφηναν στον τηλεφωνητή, οι φίλοι μου από την παιδική μου ηλικία ή από το πανεπιστήμιο είχαν χάσει την υπομονή τους και είχαν απομακρυνθεί. Το είχα συνειδητοποιήσει ελάχιστα. Ήταν επειδή άλλοι φίλοι, πιο κοντά σε μένα και σε αυτά που με απασχολούσαν, τους είχαν αντικαταστήσει· φίλοι με τους οποίους μοιραζόμασταν τα ίδια ωράρια, τις χαρές και τις λύπες, ακόμα και αυτή την περίεργη γλώσσα γεμάτη αμερικανικές αργκό εκφράσεις που κυριαρχεί στους χρηματοοικονομικούς κύκλους: bull, bear, yours, mine, fat finger... Τα ατέλειωτα απογεύματα και τα μονότονα Σαββατοκύριακα, οι ώρες περνούσαν και επαναλαμβάνονταν ασαμάτητα στο άντρο της Société Générale. Είχα εγκαταλείψει τα σπορ, τα οποία για χρόνια με γέμιζαν χαρά, όπως το τζούντο και το τρέξιμο. Κάπνιζα όλο και πιο πολύ, κοιμόμουν όλο και πιο λίγο, έτρωγα ό,τι να 'ναι, και το Σαββατοκύριακο προσπαθούσα να συνέλθω κάπως από την κούραση που είχε συσσωρευτεί μέσα στην εβδομάδα. Και κάθε Δευτέρα, έβρισκα ξανά τους σατανικούς ρυθμούς της αίθουσας συναλλαγών.

Μόνο όταν βρέθηκα στο μάτι του κυκλώνα κατάλαβα πόσο μάταιες ήταν οι προτεραιότητές μου. Είχα κάνει κακό ανθρώπινο αρμπιτράζ, είχα αφιερώσει πολύ χρόνο σε ανθρώπους που δεν το άξιζαν και όχι αρκετό σε αυτούς που ήταν πραγματικά δικοί μου. Τότε συνειδητοποίησα ότι, όπως και οι υπόλοιποι